

Η αποανάπτυξη κερδίζει έδαφος μέσα στην ύφεση

Μειοψηφίες της ουτοπίας

Του Eric Dupin (*)

Έπρεπε να δει κανείς το εμβρόντητο ύφος του γάλλου πρωθυπουργού Φρανσουά Φιγιόν, όταν, στις 14 Οκτωβρίου του 2008, ο Ιβ Κοσέ (μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του οικολογικού χώρου) υπερασπίστηκε από το βήμα της Βουλής τις ιδέες της αποανάπτυξης.

Κάνοντας τη διάγνωση ότι «πρόκειται για μια ανθρωπολογική κρίση», ο Πράσινος βουλευτής, υπό τα γιουχαΐσματα της δεξιάς, δήλωσε ότι, «στο εξής, η προσπάθεια για μεγαλύτερη οικονομική μεγέθυνση(1) είναι αντιοικονομική, αντικοινωνική και αντιοικολογική».

Βέβαια, η έκκλησή του για την «κοινωνία της λιτότητας» δεν είχε την παραμικρή πιθανότητα να υιοθετηθεί από τους βουλευτές. Ωστόσο, η προκλητική ιδέα της αποανάπτυξης είχε ήδη κάνει δυναμική εμφάνιση στον διάλογο. Η οικονομική ύφεση είχε βάλει το χεράκι της.

Φυσικά, όπως τόνισε ο Κοσέ(2), ο μοναδικός γνωστός γάλλος πολιτικός που ενστερνίζεται ότι την ιδέα, «η αποανάπτυξη δεν έχει την παραμικρή σχέση με την απλή αριθμητική αντιστροφή της οικονομικής μεγέθυνσης». Ομως, μια από τις συνέπειες της διπλής οικονομικής και οικολογικής κρίσης που συγκλονίζουν τον πλανήτη είναι ότι φαίνεται πλέον λογική η αμφισβήτηση της οικονομικής μεγέθυνσης.

Εξαφνα, αρχίζουν να ακούν με πολύ μεγαλύτερη προσοχή τους διανοούμενους που προβάλλουν τις ιδέες της αποανάπτυξης. Κι ο Σερζ Λατούς, ένας από τους πρωτοπόρους του κινήματος, δεν κρύβει τη χαρά του: «Μου ζητούν πολύ πιο συχνά να μιλήσω για την

αποανάπτυξη». «Και οι αίθουσες είναι πάντα γεμάτες όταν οργανώνουμε μια συζήτηση» συμπληρώνει ο Πολ Αριές, ένας άλλος διανοούμενος που ανήκει στο ρεύμα αυτό.

Μάλιστα, ο όρος «αποανάπτυξη» έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται ολοένα περισσότερο, πολύ πέρα από τους -περιορισμένους- κύκλους της ριζοσπαστικής οικολογίας.

Ορισμένοι οπαδοί της αποανάπτυξης είναι πεπεισμένοι ότι η παρούσα κρίση αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την υπόθεση στην οποία έχουν στρατευθεί. «Ας επιδεινωθεί, λοιπόν, η κρίση!» κραυγάζει ο Λατούς, επαναλαμβάνοντας τον τίτλο ενός έργου που έγραψε ο Φρανσουά Παρτάν, ένας μεταννημένος τραπεζίτης. «Ορίστε ένα καλό νέο: η κρίση ξέσπασε επιτέλους και αποτελεί μια ευκαιρία για την ανθρωπότητα, μήπως και συνέλθει(3)» μας εξηγεί ο Λατούς.

Χωρίς να προχωράει τόσο μακριά, ο Κοσέ εκτιμάει ότι η ανθρωπότητα θα αναγκαστεί να λογικευθεί όταν σκοντάψει στα όρια της βιόσφαιρας: «Δεν θα υπάρχει πλέον ανάπτυξη για αντικειμενικούς λόγους. Η αποανάπτυξη είναι το πεπρωμένο που θα αναγκαστούμε να ζήσουμε», προειδοποιεί ο οικολόγος βουλευτής, ο οποίος δηλώνει «πολιτικός γεωλόγος και βαθύτατα υλιστής». Το μόνο που απομένει είναι να ελπίζουμε ότι η κρίση θα επιταχύνει τη συνειδητοποίηση όλων αυτών των πραγμάτων και θα «προετοιμάσει την έλευση μιας αποανάπτυξης η οποία θα είναι δημοκρατική και δίκαια κατανεμημένη».

Οι διαφωνούντες

Υπάρχουν, όμως, πολλοί που δεν συμμερίζονται αυτήν την αισιόδοξη άποψη. Ο Βενσάν Σενέ, αρχισυντάκτης της εφημερίδας «La Decroissance» , διαχωρίζει τη θέση του:

«Εάν η κρίση αποτελεί μια ευκαιρία για να προβληματιστούμε και για να αμφισβητήσουμε την πορεία που ακολουθούμε, εγκυμονεί επίσης τον κίνδυνο να πυροδοτήσει εντάσεις και φοβικά φαινόμενα. Μάλιστα, μια μείζων κρίση θα αποτελούσε τη χειρότερη δυνατή κατάσταση».

Κι ο Ζαν-Λικ Πασκινέ, του Κινήματος των Αρνητών της Μεγέθυνσης (MOC), παρατηρεί: «Η κρίση μας προσφέρει την ευκαιρία να υπενθυμίσουμε ότι η οικονομική μεγέθυνση δεν είναι πλέον δυνατή. Όμως, κατά τη διάρκεια παρόμοιων περιόδων, οι άνθρωποι έχουν την τάση να αναδιπλώνονται στα στενά προσωπικά τους συμφέροντα».

Κι ο Αριές, με τη σειρά του, επισημαίνει τον διττό χαρακτήρα της κρίσης: «Από τη μία πλευρά, κάνει τα οικολογικά ζητήματα να φαίνονται πολύ λιγότερο επείγοντα: δεν είναι ώρα γι' αυτά, αυτό που προέχει είναι η αγοραστική δύναμη και η απασχόληση. (...) Όμως, από την άλλη, μας αποδεικνύει ότι, εδώ και δεκαετίες, η ζωή μας στηρίζεται σε ψέματα(4)». Έτσι, όλοι όσοι αμφιβάλλουν ότι η τρέχουσα ύφεση θα ανοίξει διάπλατα τον δρόμο για τη διάδοση της αποανάπτυξης αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στην ανησυχία και στην ελπίδα.

Η επιρροή που αποκτά τον τελευταίο καιρό η συγκεκριμένη θεματολογία έρχεται σε αντίθεση με τη μεγάλη αδυναμία των πολιτικών δυνάμεων που την επικαλούνται.

Το Κόμμα της Αποανάπτυξης (Parti pour la Decroissance - PPLD) ιδρύθηκε το 2006 από τον Σενέ, πρώην διαφημιστή και ιδρυτή της οργάνωσης «Διαφημισσοπάστες» (Casseurs de pub), ο οποίος θεωρεί ότι «επείγει η κατάκτηση των θεσμών». Ωστόσο, οι προσωπικές διαμάχες δεν επέτρεψαν στο κόμμα να υπάρξει πραγματικά.

«Η δημιουργία ενός πολιτικού κόμματος είναι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση στους αναρχίζοντες κύκλους», αναστενάζει ο Σενέ, ο οποίος δεν διατηρεί και τις καλύτερες δυνατές σχέσεις με όλους τους οπαδούς της αποανάπτυξης. Πρόσφατα, μάλιστα νέες ομάδες προσπάθησαν να επιτύχουν την επαναδραστηριοποίηση του PPLD.

Παρά το γεγονός ότι ο εκπρόσωπος του κόμματος Βενσάν Λιεζί δηλώνει ότι «προσελκύουμε νεαρότερα άτομα που προέρχονται από τον χώρο των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών», αναγνωρίζει ότι «ψαχνόμαστε ακόμα». Το PPLD δεν αναφέρεται ποτέ στον αριθμό των μελών του. Μάλιστα, όσο κι αν αυτό φαίνεται περιεργό, ο Ρεμί Καρντινάλ, άλλος ένας εκπρόσωπος αυτού του μίνι κόμματος, υποστηρίζει ότι «δεν θέλουμε να μετατραπούμε σε μαζικό κόμμα, δεν ψάχνουμε για μέλη, ούτε για ψηφοφόρους».

Όσο για το MOC, ιδρύθηκε το 2007. Πιστεύεται ότι αποτελείται από διακόσια περίπου άτομα και από μια δεκάδα αιρετών της τοπικής αυτοδιοίκησης που συμμετέχουν σε ένα αποκεντρωμένο δίκτυο.

Καθώς διαθέτει πιο έμπειρα στελέχη (όπως ο Πασκινέ που υπήρξε στο παρελθόν

εκπρόσωπος του PPLD ή ο Κριστιάν Σιντ, πρώην στέλεχος των Φίλων της Γης και των Πράσινων), το κίνημα προσελκύει (τουλάχιστον σύμφωνα με τον Σιντ) «πολλές γυναίκες και νέους».

Το MOC και το PPLD έχουν ξεκινήσει μια διαδικασία προσέγγισης, με την από κοινού δημιουργία της Οργάνωσης των Αρνητών της Οικονομικής Μεγέθυνσης (Association des Objecteurs de Croissance, ADOC-France) .

Τα δύο κινήματα συμμετείχαν στις περασμένες ευρωεκλογές με το κοινό ψηφοδέλτιο Ευρώπη Αποανάπτυξη. Καθώς δεν διέθεταν «κανένα οικονομικό μέσο» και επιθυμούσαν «να κάνουν πολιτική με διαφορετικό τρόπο», δεν τύπωσαν ψηφοδέλτια και ζήτησαν από τους ψηφοφόρους τους να τα τυπώσουν οι ίδιοι κατεβάζοντάς τα από την ιστοσελίδα του κινήματος.

Φυσικά, δεν ήταν δύσκολο να προβλέψει κανείς το αποτέλεσμα: ο Πασκινέ, ο οποίος ηγήθηκε του συνδυασμού στην περιφέρεια(5) της Ιλ ντε Φρανς (του πολεοδομικού συγκροτήματος του Παρισιού) συγκέντρωσε ποσοστό 0,04%.

Μεγάλη απήχηση

Κι όμως, η απήχηση των ιδεών της αποανάπτυξης δεν έχει καμία σχέση με αυτούς τους αριθμούς. «Διαφωνώ με την ιδέα της δημιουργίας ενός κόμματος. Σε κάθε περίπτωση, είναι πρόωρο» υποστηρίζει ο Λατούς. Η κυκλοφορία του μηνιαίου περιοδικού «La Decroissance» , που ίδρυσε το 2004 ο Σενέ, είναι ενδεικτική της απήχησης που έχει αυτό το ρεύμα σκέψης: Το τιράζ του φτάνει τις 20.000 αντίτυπα (από τα οποία 13.000 διατίθενται μέσω του πρακτορείου τύπου) και εξαπολύει σφοδρή πολεμική εναντίον των «οικοταρτούφων», δηλαδή των «οικοϋποκριτών», που προωθούν τον «πράσινο καπιταλισμό» και την «πράσινη ανάπτυξη».

Και ο Σενέ αναλαμβάνει την ευθύνη γι' αυτήν την ένταση: «Η λογική μας είναι μια λογική ατόμων που διαφωνούν έντονα με το σύστημα, κι αυτό συμβάλλει στην αναζωογόνηση της δημοκρατίας». Η οικολογική επιθεώρηση «Silence» (Σιωπή), η οποία ιδρύθηκε το 1982 και έχει σήμερα τιράζ 6.000 αντιτύπων, πραγματοποίησε το 1993 χωρίς επιτυχία το πρώτο

αφιέρωμα στην ιδέα της αποανάπτυξης, δημοσιεύοντας αποσπάσματα του βιβλίου του ατόμου που επινόησε αυτή την έννοια, του Νικόλα Γκεοργκέσκου Ρέγκεν.

Δεν συνέβη, όμως, το ίδιο και στην περίπτωση της δεύτερης απόπειρας. Ένα συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην UNESCO από την οργάνωση Ligne d' horizon - Les amis de Francois Partant, στο οποίο συμμετείχαν ο Ζοζέ Μποβέ, ο Ιβάν Ιλιτς κι ο Σερζ Λατούς, συνέβαλε στην προβολή της έννοιας. Το τεύχος του περιοδικού που ήταν αφιερωμένο στο συνέδριο σημείωσε μεγάλη επιτυχία.

Στη συνέχεια, η «Silence» ασχολήθηκε επανειλημμένα με αυτό το ζήτημα. «Ίσως η αποανάπτυξη να αποδειχθεί το μεγάλο θέμα του 21ου αιώνα, δεν μπορώ όμως να είμαι σίγουρος γι' αυτό» εξηγεί ο Μισέλ Μπερνάρ, ένα από τα μέλη της ομάδας που εκδίδει το περιοδικό στη Λιόν (στην ίδια πόλη εξάλλου εκδίδεται και η «La Decroissance»).

Από το 2008, το ρεύμα σκέψης διαθέτει κι ένα ακόμα έντυπο, την «Entropia», «επιθεώρηση θεωρητικής και πολιτικής μελέτης της αποανάπτυξης», με διευθυντή τον Ζαν-Κλοντ Μπεσόν Ζιράρ και διερευνά -με αξιέπαινη ευρύτητα πνεύματος- τα πολυάριθμα προβλήματα που δημιουργούνται από την προοπτική της αποανάπτυξης(6).

Το ρεύμα έχει -χαλαρότερες ή στενότερες- σχέσεις με ένα πλήθος οργανώσεων: τα δίκτυα που δραστηριοποιούνται ενάντια στα πυρηνικά ή στους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς, τα διεθνή κινήματα Slow Food(7) και Slow Cities και, φυσικά, τις οργανώσεις που μάχονται τη διαφήμιση. Πολύ συχνά, οι ακτιβιστές της αποανάπτυξης προτιμούν τη στράτευση σε οργανώσεις που διαθέτουν πολύ πιο συγκεκριμένο πεδίο δράσης. Η δε επιθεώρηση «Silence» δίνει προτεραιότητα στην παρουσίαση εμπειριών και μαρτυριών που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα για το πώς πρέπει να είναι η κοινωνία που θα οικοδομήσουμε στο μέλλον.

Οι ιδέες της αποανάπτυξης δεν είναι χτεσινές. Μάλιστα, τη δεκαετία του 1970 ήταν πολύ πιο διαδεδομένες απ' ό,τι σήμερα. Χαρακτηριστικό είναι το κόμικ του Ζεμπέ «Έτος 01», που δημοσιευόταν, ήδη από το 1970, στο «Politique Hebdo»(8), όπως και το αντιπαραγωγικό και ανατρεπτικό σύνθημά του: «Σταματάμε τα πάντα». Την ίδια δεκαετία, το περιοδικό «La Gueule Ouverte» (1972-1980), το οποίο προανήγγελλε -ούτε λίγο, ούτε πολύ- το τέλος του κόσμου μας, προωθούσε τις ιδέες της αποανάπτυξης προτού καν επινοηθεί ο όρος.

Βέβαια, πριν από τριάντα χρόνια, η αμφισβήτηση του παραγωγισμού περιοριζόταν σε έναν στενό ιδεολογικό κύκλο. Δεν είχε κατορθώσει να διαδοθεί στην αριστερά, όπου κυριαρχούσε το γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα και ένας αφελώς «προοδευτικός» μαρξισμός.

Διάλογος με την αριστερά

Παρ' όλο που σήμερα το ρεύμα είναι περισσότερο περιθωριακό από πολιτική άποψη, έχει ανοίξει διάλογο με μια αριστερά η οποία έχει πλέον χάσει τις βεβαιότητές της. Καθώς, δε, εντείνεται η περιβαλλοντική κρίση και η αμφισβήτηση της αξίας της εργασίας, κερδίζει ολοένα περισσότερο έδαφος η ιδέα του συνδυασμού του αντικαπιταλισμού και του αντιπαραγωγισμού.

Ο Αριές, ο οποίος υπήρξε κομμουνιστής στα νιάτα του, υποστηρίζει ότι «η αποανάπτυξη εκφράζει -με ένα καινούριο λεξιλόγιο- τα ερωτήματα που έθετε στο παρελθόν το εργατικό κίνημα. Ακόμα κι εγώ οδηγήθηκα στην αποανάπτυξη μέσα από την κριτική στην αλλοτρίωση. Η αριστερά δεν ακολουθούσε πάντα τον δρόμο του παραγωγισμού! Υπάρχει και το "Δικαίωμα στην τεμπελιά", το "να ζεις και να εργάζεσαι στον τόπο σου" κ.λπ.»

Η εξέλιξη του Ζαν-Λικ Μελανσόν είναι ενδεικτική της επιρροής που έχουν οι ιδέες της αποανάπτυξης στην αριστερά. Ο ιδρυτής του Κόμματος της Αριστεράς (PG), ο οποίος προέρχεται από μια αυστηρά μαρξιστική παράδοση (αρχικά τροτσκιστής-λαμπερτιστής(9) και στη συνέχεια σοσιαλιστής) χαιρετίζει το «βάθος του προβληματισμού» των οπαδών της αποανάπτυξης.

Υποστηρίζει ότι «οφείλουμε να αναθεωρήσουμε τον τρόπο ζωής μας και, για παράδειγμα, να αναρωτηθούμε εάν πρέπει να μετακινούμαστε διαρκώς κι ολοένα πιο γρήγορα», ενώ παράλληλα ασκεί κριτική στον παραγωγισμό, «ο οποίος μας έχει υποβάλει την ιδέα πως ό,τι είναι επιθυμητό πρέπει να μετατραπεί και σε αναγκαίο».

Τις θέσεις του συμμερίζεται κι ο Φρανκ Πιπινά, ηγετική μορφή της μικρής ομάδας Utopia, που υιοθετεί ορισμένες θέσεις της αποανάπτυξης. Σε αυτήν την ομάδα συμμετέχουν μέλη αρκετών αριστερών κομμάτων, ενώ πρόσφατα εντάχθηκε και ο Αριές.

Όμως και το Νέο Αντικαπιταλιστικό Κόμμα (NPA) έχει αρχίσει τον διάλογο με τους οπαδούς της αποανάπτυξης. Στις διαπραγματεύσεις του NPA και του PG για κοινή κάθοδο στις ευρωεκλογές (οι οποίες τελικά ναυάγησαν), είχε εξεταστεί το ενδεχόμενο να ηγηθεί του κοινού τους ψηφοδελτίου στη νοτιοανατολική Γαλλία (περιοχή της Λιόν) ένας από τους ακτιβιστές της αποανάπτυξης, καθώς στην περιοχή αυτό το ρεύμα σκέψης παρουσιάζει τη μεγαλύτερη απήχηση. Μάλιστα, εκπρόσωποι των δύο κομμάτων είχαν συμμετάσχει τον περασμένο Μάιο στην «αντι-Γκρενέλ του περιβάλλοντος(10)», που οργανώθηκε στη Λιόν για να καταγγείλει τις αυταπάτες της «αιφόρου ανάπτυξης».

Κατά παράδοξο τρόπο, οι ιδέες της αποανάπτυξης δεν βρίσκουν τη μεγαλύτερη δυνατή απήχηση στους Πράσινους. Ο Ιβ Κοσέ αισθάνεται μόνος στο εσωτερικό του κόμματός του. Βέβαια, ορισμένες από τις τοποθετήσεις του δεν διευκολύνουν την εξαπλώση των ιδεών του. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο του 2009, ο οικολόγος βουλευτής τάχθηκε υπέρ της σταδιακής μείωσης των οικογενειακών επιδομάτων από το τρίτο παιδί και μετά, υποστηρίζοντας ότι ένα νεογέννητο έχει «οικολογικό κόστος το οποίο μπορεί να συγκριθεί με 600 πτήσεις Παρίσι-Νέα Υόρκη». Τολμάει δε να παρουσιαστεί ως «νεομαλθουσιανός», αν και παραδέχεται ότι «ίσως η συλλογιστική του να είναι υπερβολικά επιστημονική».

Τόσο η δίψα των Πράσινων για ευρύτερη αποδοχή όσο και οι πιέσεις που ασκούν τα στελέχη τους που κατέχουν θέσεις στη Βουλή ή στην αυτοδιοίκηση οδήγησαν το οικολογικό κόμμα να εγκαταλείψει ορισμένες θέσεις που ενδέχεται να διώξουν ψηφοφόρους. Λέγεται, μάλιστα, ότι η Ντομινίκ Βουανέ(11) σκεφτόταν να αλλάξει την ονομασία του και να το βαφτίσει Κόμμα της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Τον Δεκέμβριο του 2008, το ψήφισμα του συνεδρίου των Πράσινων αναφέρθηκε πρώτη φορά στην «αποανάπτυξη», περιορίζοντας όμως την έννοια στη «μείωση του οικολογικού αποτυπώματος». Μάλιστα, το πρόγραμμα του συνδυασμού Ευρώπη Οικολογία υιοθέτησε αυτήν την επιχειρηματολογία, προσθέτοντας μάλιστα και τον στόχο της μείωσης της ποσότητας κρέατος που καταναλώνεται.

Όσο για το Σοσιαλιστικό Κόμμα, η έλλειψη ακόμα και του παραμικρού προβληματισμού και περιέργειας για αναζήτηση νέων ιδεών από την ηγεσία του φαίνεται ότι το προστατεύει από οποιαδήποτε επαφή με τις συγκεκριμένες ιδέες.

Είναι, άραγε, η αποανάπτυξη κάτι περισσότερο από ένα απλό σύνθημα; Ο Αριές μιλάει για «λέξη βόμβα» που προορίζεται να συντρίψει τον παραγωγισμό, ενώ ο Σενέ υμνεί τη δυνατότητα που έχει ο όρος να «θέτει ερωτήματα στην κοινωνία». Ωστόσο, η μεγάλη αδυναμία του «λάβαρου» του κινήματος είναι ότι δεν μας λέει τίποτε για το ποιο ακριβώς θα είναι αυτό το επιθυμητό μέλλον.

Κανένας «αντιρρησίας οικονομικής μεγέθυνσης» δεν προτείνει την απλή μείωση της παραγωγής μέσα σε μια κοινωνία στην οποία θα παραμένουν οι ανισότητες, δεδομένου ότι παρόμοια μείωση θα οδηγούσε στην έξαρση της φτώχειας.

Ο Λατούς παραδέχεται ότι οι λιγότερο ευνοημένοι -ιδιαίτερα οι λαοί που ζουν στην Αφρική- χρειάζονται τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου όσον αφορά τα υλικά αγαθά, χωρίς βέβαια και να μιμηθούν τον δυτικό τρόπο ζωής.

Ομως, στο εσωτερικό του, το ρεύμα σκέψης βρίσκεται αντιμέτωπο με βαθύτατες φιλοσοφικές αποκλίσεις. Ο Σενέ είναι ανυποχώρητος όσον αφορά τις οικουμενικές και «ρεπουμπλικανικές» (με την έννοια του όρου στην πολιτική επιστήμη, δηλαδή της δημοκρατίας μέσα σε μια ισχυρή πολιτεία) θέσεις του, ενώ ο αφρικανιστής Λατούς είναι δηλωμένος οπαδός του «πολιτισμικού σχετικισμού(12)». «Η προοπτική μου είναι ξεκάθαρα «ρεπουμπλικανική», δημοκρατική και ανθρωπιστική» δηλώνει ο διευθυντής της «La Decroissance» , ο οποίος, νεαρός, ξεκίνησε την πολιτική του στράτευση από το κέντρο.

Φιλοσοφικές αναφορές

«Το έθνος κράτος είναι ταυτόχρονα ξεπερασμένο και ανεπιθύμητο», ανταπαντά ο Λατούς, ο οποίος «αντιπαθεί τον όρο "οικουμενικός"». Από την πλευρά του, ο Αριές τάσσεται υπέρ των «ρεπουμπλικανικών» θέσεων, ενώ ταυτόχρονα συνεργάζεται με την αριστερή καθολική επιθεώρηση «Goliath». Όσο για τον Πιέρ Ραμπί, εμβληματική μορφή της αποανάπτυξης, που επιχείρησε το 2002 να εμφανιστεί ως υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές, εκπροσωπεί ένα ρεύμα της αποανάπτυξης πο

Αν και το μεγαλύτερο μέρος του ιδεολογικού ρεύματος έχει ισχυρές ρίζες στην αριστερά, η ριζοσπαστική κριτική του παραγωγισμού μπορεί να τροφοδοτήσει και ερμηνείες με πολύ

διαφορετική προέλευση. Όπως αναγνωρίζει και ο Σενέ, από πολιτική άποψη, κυμαίνεται «από την άκρα δεξιά ως την άκρα αριστερά».

Έτσι, ο Αλέν Μπενουά, ο σημαντικότερος διανοούμενος της νέας δεξιάς, εξέδωσε το 2007 ένα έργο με τίτλο «Αύριο η αποανάπτυξη! Να σκεφτούμε την οικολογία μέχρις εσχάτων» (Demain la décroissance! Penser l' ecologie jusqu' au bout, εκδόσεις e/dite, Παρίσι).

Διαιρέσεις προκαλεί επίσης και η σχέση με τη δημοκρατία. Τα πάντα φαίνονται να χωρίζουν όλους όσους επιθυμούν να κατακτήσουν τους θεσμούς μέσα από τις εκλογές και εκείνους που δίνουν προτεραιότητα στην άμεση δημοκρατία και στη δεσμευτική εντολή. Όπως παρατηρεί ο ερευνητής Φαμπρίς Φλιπό, «σε αυτούς τους κύκλους, η δυσπιστία απέναντι στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι εξαιρετικά έντονη». Ωστόσο, ο Αριές διευκρινίζει: «Χρειαζόμαστε την ενίσχυση τόσο της άμεσης όσο και της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας». Ο Λατούς εκφράζει με διαφορετικό τρόπο αυτήν την αμφισημία: «Θεωρώ ότι είμαι βαθύτατα δημοκράτης, αλλά δεν γνωρίζω πολύ καλά τι ακριβώς είναι η δημοκρατία».

Το όραμά τους

Ελάχιστοι οπαδοί της αποανάπτυξης αναλαμβάνουν το ρίσκο να διευκρινίσουν με τι ακριβώς θα μοιάζει η κοινωνία που επιθυμούν. Ωστόσο, το 2002, ο Σενέ προσπάθησε να μας δώσει ένα δείγμα(13): «Σε μια υγιή οικονομία (...), οι αεροπορικές μεταφορές και τα οχήματα με κινητήρα εσωτερικής καύσης θα ήταν καταδικασμένα να εξαφανιστούν (...) και να αντικατασταθούν από τα ιστιοφόρα, τα τρένα, τα ποδήλατα και τη χρήση υποζυγίων».

Επίσης, θα υπήρχε η τάση να «οδηγηθούμε στην εξαφάνιση των μεγάλων εμπορικών κέντρων, προς όφελος των λαϊκών αγορών και των μικρών εμπορικών καταστημάτων που βρίσκονται κοντά στον τόπο κατοικίας του καταναλωτή. Κατά τον ίδιο τρόπο, τα (εισαγόμενα) φτηνά βιομηχανικά προϊόντα θα αντικατασταθούν από ντόπια προϊόντα».

Φυσικά, όσο κι αν όλα τα ρεύματα της αποανάπτυξης συμφωνούν στην επιστροφή της παραγωγής κοντά στον τόπο όπου θα καταναλωθούν τα παραγόμενα προϊόντα (relocalisation) και ορισμένοι προτείνουν μάλιστα τη θέσπιση «τοπικών νομισμάτων», δεν συμφωνούν όλοι σε τόσο ακραίες απόψεις.

Εξάλλου, πολύ δύσκολα μπορεί να φανταστεί κανείς πώς θα ήταν δυνατόν να πεισθεί το εκλογικό σώμα. Ο Λατούς προτιμά να δώσει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να οικοδομηθεί μια «αυτόνομη κοινωνία»: «επανεξέταση, επανασχεδιασμός, αναδιάρθρωση, αναδιανομή, επιστροφή της παραγωγής στον τόπο όπου καταναλώνονται τα προϊόντα, περιορισμός, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση»(14).

Αν και ονειρεύεται μια κοινωνία η οποία θα αποτελείται από ομοσπονδίες μικρών πολιτειών που θα θυμίζουν τα κράτη πόλεις της αρχαιότητας, τάσσεται υπέρ της αναζήτησης συμβιβαστικών λύσεων: «Ο συμβιβασμός που πρέπει να αναζητήσουμε ανάμεσα στη σχεδόν πλήρη -αλλά εξαιρετικά λιτή- αυτονομία του τροφοσυλλέκτη και στη σχεδόν εξίσου απόλυτη αλλοτρίωση των σημερινών τεχνοκρατικών κοινωνιών μας αποτελεί πολιτικό πρόβλημα».

Ορισμένοι οπαδοί της αποανάπτυξης αποφεύγουν τα λεπτά αυτά ζητήματα καταφεύγοντας σε ατομικές προσπάθειες για εκούσια λιτή διαβίωση. Ορισμένοι άλλοι πιστεύουν στη δύναμη του παραδειγματισμού που διαθέτουν οι τοπικές πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα οι «μεταβατικές πόλεις».

Σε αυτήν την πρωτοβουλία συμμετέχουν 130 δήμοι, κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίοι έχουν στρατευθεί στην υπόθεση της ενεργειακής αποανάπτυξης και της επιστροφής της παραγωγής κοντά στον τόπο όπου καταναλώνονται τα προϊόντα.

Αυτό που εξακολουθεί να λείπει από την αποανάπτυξη είναι ένας θετικός πολιτικός ορισμός ο οποίος να είναι σε θέση να κινητοποιήσει τους ανθρώπους, όπως ο σοσιαλισμός την εποχή της ακμής του. Και ο Ιβ Κοσέ εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι το κίνημα «αντιμετωπίζει δυσκολίες στο ζήτημα της επινόησης μιας νέας "μεγάλης αφήγησης" για το συλλογικό ασυνείδητο. Ποια ουτοπία μπορεί να κινητοποιήσει τον κόσμο και να απαντήσει στο ερώτημα: πώς μπορούμε να ζούμε καλύτερα με λιγότερα αγαθά;».

Χωρίς αμφιβολία, το σύνθημα «λιγότερα αγαθά, περισσότεροι κοινωνικοί δεσμοί» δεν αρκεί. Ο Αριές προτείνει τη «διεύρυνση των αγαθών των οποίων γίνεται καλή χρήση και την απαγόρευση των αγαθών των οποίων η χρήση αποδεικνύεται κακή», διευκρινίζοντας παράλληλα ότι ο καθορισμός των χρήσεων θα προκύψει μέσα από πολιτική διαβούλευση, προσθέτοντας: «Ο στόχος είναι η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων».. Στην πράξη, οι

πρώτοι που πρέπει να θιγούν από την αποανάπτυξη είναι οι πλουσιότεροι, τόσο σε πλανητικό επίπεδο όσο και σε εθνικό.

Ζητείται ευτυχία

Σε κάθε περίπτωση, είναι εμφανές το φιλοσοφικό ζήτημα της αναζήτησης του «ευ ζην». Το ζητούμενο είναι να αντικατασταθεί η οικονομική ανάπτυξη που υπαγορεύει η ενδογενής δυναμική της τεχνικής προόδου από τη λογική των δημοκρατικών συμβιβασμών και της δαιτησίας. Ο φιλόσοφος Πατρίκ Βιβερρέ, ο οποίος ενδιαφέρεται για τα ερωτήματα στα οποία στηρίζεται η αποανάπτυξη, χωρίς ωστόσο και να συμερίζεται τις απαντήσεις που αυτή δίνει, αρνείται να θεωρήσει ότι «απαγορεύεται να αντιμετωπίζεται η ευτυχία ως πολιτικό ζήτημα» με το πρόσχημα ότι κάτι τέτοιο επιχείρησαν και οι ολοκληρωτισμοί:

«Εάν αρνηθούμε να θέσουμε δημοκρατικά το ζήτημα της αναζήτησης μιας καλύτερης ζωής, στο όνομα ποιου πράγματος θα θεμελιώσουμε την κριτική του σημερινού αναπτυξιακού μοντέλου;» Είτε είναι φιλελεύθεροι, είτε σοσιαλιστές, το κοινό στοιχείο των οπαδών της προόδου είναι η αναζήτηση της αύξησης του πλούτου και ο περιορισμός της έννοιας της ευτυχίας στην ιδιωτική σφαίρα. Εάν ο συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών έπαυε να υπακούει στην υλιστική προσταγή, δεδομένου ότι προσκρούει στα φυσικά όρια που θέτει το περιβάλλον, τότε θα ανοιγόταν ένας ιλιγγιώδης χώρος πολιτικής απροσδιοριστίας.

(*) Δημοσιογράφος

---

1. (Στμ) Δυστυχώς, στην ελληνική γλώσσα, συγχέουμε την οικονομική μεγέθυνση [croissance (fr), growth (en)] και την ανάπτυξη [developpement (fr), development (en)], παρά το γεγονός ότι πρόκειται για εντελώς διαφορετικές έννοιες. Στο κείμενο ο όρος αποανάπτυξη αναφέρεται στην décroissance, δηλαδή στη μείωση της οικονομικής μεγέθυνσης (ποσοτικό χαρακτηριστικό, ενώ η ανάπτυξη αναφέρεται σε περισσότερο ποιοτικά χαρακτηριστικά).

2. Όσες αναφορές παρατίθενται χωρίς άλλα στοιχεία προέρχονται από συζητήσεις με τον συγγραφέα του άρθρου.
3. Serge Latouche, «Que la crise s'aggrave !», «Politis», Παρίσι, 2 Μαΐου 2009.
4. Laure Noualhat, «Rendre la décroissance desirable», συνέντευξη του Paul Aries στη «Liberation», 2 Μαΐου 2009.
5. (Στμ) Στη Γαλλία, στις ευρωεκλογές δεν υπάρχει ενιαίο ψηφοδέλτιο για όλη την επικράτεια, αλλά ένα για κάθε μείζονα περιφέρεια.
6. Για μια ριζική κριτική αυτού του ρεύματος σκέψης, βλέπε κυρίως τα «Cahiers marxistes», Βρυξέλες, no 235, Μάιος-Ιούνιος 2007, ή το «La décroissance, un point de vue parfaitement reactionnaire», «Lutte de classe», no 121, Ιούλιος 2009.
7. Βλέπε «Militants de la gastronomie», Carlo Petrini, «Le Monde diplomatique» -«Κ.Ε.», 3-9-06, <http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article222>
8. (Στμ) Cevennes: περιοχή οροπεδίων, νοτιοανατολικά του μεγάλου Κεντρικού Υψίπεδου, με όμορφες κοιλάδες. Η οικονομία της περιοχής στηρίζεται στην κτηνοτροφία και στον εθνικό δρυμό.
9. Gebe, «L'An 01», κόμικ το οποίο επανεκδόθηκε από την Association, Παρίσι, 2004, από το οποίο προήλθε και το ομώνυμο φιλμ του Ζακ Ντουαγιόν, MK2, 2006.
10. (Στμ) Στην τάση των λαμπεριστών, που πήρε το όνομά της από τον Πιέρ Μπουσέλ (ψευδώνυμο Πιέρ Λαμπέρ στον πόλεμο), ανήκε και ο Λιονέλ Ζοσπέν. Σήμερα είναι ενσωματωμένη στο Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα (πρώην Εργατικό Κόμμα).

11. (Στμ) Πρώην πρόεδρος του κόμματος, (επιτυχημένη) υπουργός Περιβάλλοντος στην κυβέρνηση της «πληθυντικής αριστεράς» του Ζοσπέν και υποψήφια πρόεδρος των Πράσινων το 2007.

12. (Στμ) Μεταξύ άλλων, θεωρεί ότι η έννοια της φτώχειας είναι κάτι σχετικό, μια καθαρά δυτική επινόηση.

13. Bruno Clementin και Vincent Cheynet, «La décroissance soutenable», «Silence», no 280, Λιόν, Φεβρουάριος 2002.

14. Serge Latouche, «Pour une societe autonome», «Entropia», no 5, Malaucene, φθινόπωρο 2008.

Πηγή: Κ. Ελευθεροτυπία, 25/10/2009

<http://www.enet.gr/?i=news.el.kosmos&id=95401>